

Wskaźnik określeń werbalnych w stylistycznej charakterystyce współczesnych reportaży (na tle porównawczym)

Katarzyna Ostrowska

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
ORCID: 0000-0001-9638-0308

Marek Ruszkowski

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
ORCID: 0000-0001-9305-6043

The Index of Verbal Terms in the Stylistic Characteristics of Contemporary Reportages (Comparative Studies)

ABSTRACT: The verbal definitions index, along with other indicators such as the nominalism index, epithetization index, quantitative richness of vocabulary and repetition of vocabulary, is a useful parameter in the stylistic characterization of the text. It is calculated by dividing the sum of adverb uses by the sum of verb uses ($Ww = \frac{\text{adverbs}}{\text{verbs}}$). It determines how many adverbs there are for one verb. The aim of the proposed article is to determine the index of verbal terms for contemporary Polish reportage against a comparative background of twenty-three different types of texts, based on calculations contained in the

linguistic works of I. Kamińska-Szmaj, W. Pisarek, M. Rachwałowa, M. Zarębina. In order to do this, a three-stage methodology was used, including: corpus, quantitative and comparative analyses. The corpus of texts representative of contemporary Polish reportage is a selection of eighteen reportage novels awarded with the Beata Pawlak Award. The analysis carried out showed quite high homogeneity of the examined reportages in terms of the analyzed feature – the extreme values differ only by 0.17, and the deviations from the calculated average ($Ww = 0.31$) do not exceed 0.10 in any of the reportages.

KEYWORDS: reportage; verbals; adverbs; index of verbal terms.

CONFLICT OF INTERESTS STATEMENT: The authors declare that there were no conflicts of interest in this study.

AUTHOR'S CONTRIBUTION: Both authors contributed equally to the preparation of the research concept and its presentation, the development of the method, the collection and analysis of data, the formulation of conclusions, and the editing of the final version of the manuscript.

1. Wprowadzenie

Wskaźnik określeń werbalnych jest rzadko stosowanym parametrem w językowej charakterystyce tekstu, ale stylistycznie przydatnym. Oblicza się go, dzieląc sumę użyć przysłówków przez sumę użyć czasowników, co można wyrazić następującym wzorem:

$$W_w = \frac{\text{Przysl.}}{\text{Czas.}}$$

Jak zauważa Anna Wierzbicka [1962: 103], „rzeczownik skupia wokół siebie przymiotnik i przyimek, a czasownik ze swej strony dzierży we władaniu przysłówki i spójnik [...]”. Tak więc prymarną funkcją przysłówka jest określanie czasownika, choć może on również określać przymiotnik (*bardzo wysoki*), przysłówkę (*wyjątkowo dobrze*) i rzeczownik (*spacer boso*). Warto przypomnieć, że dawna nazwa czasownika to *słowo*, czyli przysłówek to część mowy, która znajduje się *przy słowie*, a więc przy czasowniku.

Zgodnie z badaniami przeprowadzonymi na próbie 209 336 słowoform, składających się na 1097 leksemów, w gatunku współczesnego polskiego reportażu najczęściej występującymi przysłówkami są następujące: *potem, często, daleko, trochę, wcześniej, nagle, długo, najpierw, szybko, pewnie, zaraz, dobrze, wreszcie, trudno, wolno, podobnie, ciągle, rano, właściwie, źle* [Ostrowska 2023b: 81]. Natomiast wśród najczęstszych czasowników należy wyróżnić: *mieć, mówić, chcieć, wiedzieć, móc, być, stać, musieć, powiedzieć, zacząć, zostać, widzieć, myśleć, robić, iść, wyglądać, zrobić, mieszkać, pytać, czuć* [Ostrowska 2023b: 74].

Analizowany parametr można również wykorzystać do porównywania języków. Na przykład dla polszczyzny pisanej wynosi 0,30, dla pisanej wersji języka czeskiego 0,33, a dla pisanej odmiany rosyjskiego – 0,28 [zob. Kamińska-Szmaj 1990: 135]. Nie są to różnice znaczące, co pozwala przypuszczać, że jest to wartość mniej więcej stała w językach słowiańskich, choć ta hipoteza wymaga dalszych badań.

2. Założenia metodologiczne i podstawowy cel

Podstawowym celem niniejszego artykułu jest ustalenie wskaźnika określeń werbalnych dla współczesnego polskiego reportażu¹ na tle porównawczym 23 różnych typów tekstów (m.in. publicystycznych, naukowych, reportażowych, popularnonaukowych, urzędowych pisanych, mówionych)². Aby tego dokonać, posłużono się metodami: analizy korpusowej, ilościowej i porównawczej.

¹ W kontekście współczesnego polskiego reportażu warto odnieść się do badań Kazimierza Wolnego-Zmorzyńskiego [2008], Moniki Worsowicz [2004] oraz Edyty Żyrek-Horodyskiej [2019].

² Należy podkreślić, że materiał porównawczy nie dotyczy współczesnych tekstów.

W pierwszej kolejności wyselekcjonowano korpus, do którego zaliczono osiemnaście reportaży wyróżnionych Nagrodą im. Beaty Pawlak³, takich jak: *Jadąc do Babadag* Andrzeja Stasiuka, *Japoński wachlarz* Jonny Bator, *Izrael już nie frunie* Pawła Smoleńskiego, *Blondynka na Kubie. Na tropach prawdy i Ernesta Che Guevary* Beaty Pawlikowskiej, *Gottland* Mariusza Szczygła, *Dym się roz-wiera* Jacka Milewskiego, *Oko świata. Od Konstantynopola do Stambułu* Maksa Cegielskiego, *Czwarty pożar Teheranu* Marka Kęskrawca, *Zabójca z miasta moreli. Reportaże z Turcji* Witolda Szablowskiego, *Abchazja* Wojciecha Górec-kiego, *Dom nad rzeką Loes* Mateusza Janiszewskiego, *Dryland* Konrada Piskały, *Wielki przypływ* Jarosława Mikołajewskiego, *Ziarno i krew* Dariusza Rosiaka, *Dybuk. Opowieść o nieważności świata* Krzysztofa Kopczyńskiego i Anny Saje-wicz, *Deutsche nasz. Reportaże berlińskie* Ewy Wanat, *Raban. O kościele nie z tej ziemi* Mirosława Wleklego oraz *Wędrowny zakład fotograficzny* Anny Pającz-kowskiej.

Następnie posłużono się Literackim Eksploratorem Maszynowym⁴ z infra-struktury CLARIN-PL, służącym do analizy ilościowej, za pomocą którego wyznaczono statystykę leksemów i części mowy w poszczególnych reportażach. Wykorzystując wzór, obliczono wskaźnik określeń werbalnych dla analizowa-nych reportaży oraz całego korpusu tekstów reportażyowych:

$$W_w = \frac{56586}{180423} = 0,31$$

Trzeci etap stanowiła analiza porównawcza wskaźnika określeń werbal-nych wyliczonych dla współczesnego polskiego reportażu oraz różnorodnych typów tekstów z ubiegłego wieku, tj. publicystycznych, popularnonaukowych, prozy artystycznej [zob. Kamińska-Szmaj 1988], języka prasy – wiadomości, komentarzy, reportaży prasowych [zob. Pisarek 1972], języka naukowego – prac literaturoznawczych, językoznawczych, pedagogicznych, historycznych, naukowo-technicznych [zob. Rachwałowa 1986], języka dzieci, młodzieży licealnej, studenckiej, języka biurowego, rozmów telefonicznych, potocznych, radiowo-telewizyjnych, narad, środowiska szkolnego, dyskusji naukowych [zob. Zarębina 1985].

3 Teksty reportażyowe zostały przedstawione zgodnie z kolejnością przyznania Nagrody im. Beaty Pawlak.

4 Zdaniem zespołu CLARIN-PL: „Główne cechy usługi LEM to: lematyzacja, tagowanie części mowy, generowanie niestandardowych form wyrazowych i tekstów lematyzowanych. Plano-wane funkcje obejmują: grupowanie tekstów, klasyfikację semantyczną opartą na uczeniu maszynowym i wizualizację jego wyników, modelowanie tematu. LEM jest opracowywany przez CLARIN-PL (Politechnika Wrocławska) we współpracy z Instytutem Badań Literac-kich Polskiej Akademii Nauk” [Maryl, Piasecki, Walkowiak, dostęp: 1 lipca 2024].

3. Wskaźnik określeń werbalnych we współczesnych polskich reportażach

Wartość wskaźnika określeń werbalnych we współczesnych polskich reportażach rozpościera się pomiędzy 0,24 w reportażu Szczygła pt. *Gottland* a 0,41 w tekście reportażowym Bator *Japoński wachlarz* (tabela 1). Oznacza to, że czasownik jest najczęściej określany przez przysłówek w reportażu Bator (na jeden czasownik przypada 0,41 przysłówka), najrzadziej zaś w powieści reportażowej Szczygła (na jeden czasownik przypada 0,24 przysłówka). W związku z tym stosunek między frekwencją przysłówek i czasowników pokazuje dość dużą jednorodność badanych tekstów pod względem analizowanej cechy.

Tabela 1. Wartość wskaźnika określeń werbalnych we współczesnych polskich reportażach

Lp.	Tytuł reportażu	Frekwencja przysłówek	Frekwencja czasowników	Wskaźnik określeń werbalnych (Ww)
1.	Bator J., <i>Japoński wachlarz</i>	4326	10 599	0,41
2.	Cegielski M., <i>Oko świata. Od Konstantynopola do Stambułu</i>	3146	8339	0,38
3.	Kopczyński K., Sajewicz A., <i>Dybuk. Opowieść o nieważności świata</i>	3010	8116	0,37
4.	Milewski J., <i>Dym się rozwiera</i>	2936	7998	0,37
5.	Kęskrawiec M., <i>Czwarty pożar Teheranu</i>	3819	10 528	0,36
6.	Pawlikowska B., <i>Blondynka na Kubie. Na tropach prawdy i Ernesta Che Guevary</i>	2550	7025	0,36
7.	Stasiuk A., <i>Jadąc do Babadag</i>	3913	10 835	0,36
8.	Pajęczkowska A., <i>Wędrowny zakład fotograficzny</i>	5126	16 505	0,31
9.	Janiszewski M., <i>Dom nad rzeką Loes</i>	1512	5025	0,30

Tabela 1. Wartość wskaźnika określeń werbalnych we współczesnych polskich reportażach – cd.

Lp.	Tytuł reportażu	Frekwencja przysłówków	Frekwencja czasowników	Wskaźnik określeń werbalnych (Ww)
10.	Smoleński P., <i>Izrael już nie frunie</i>	4004	13 173	0,30
11.	Wlekły M., <i>Raban. O kościele nie z tej ziemi</i>	3191	10 629	0,30
12.	Mikołajewski J., <i>Wielki przypływ</i>	1057	3690	0,29
13.	Rosiak D., <i>Ziarno i krew. Podróż śladami blisko-wschodnich chrześcijan</i>	4785	17 003	0,28
14.	Piskała K., <i>Dryland</i>	4191	15 334	0,27
15.	Szablowski W., <i>Zabójca z miasta moreli. Reportaże z Turcji</i>	2010	7794	0,26
16.	Wanat E., <i>Deutsche nasz. Reportaże berlińskie</i>	3281	12 743	0,26
17.	Górecki W., <i>Abchazja</i>	1719	6901	0,25
18.	Szczygieł M., <i>Gottland</i>	2001	8186	0,24
Średnia dla współczesnego polskiego reportażu		56 586	180 423	0,31

Analizowane teksty reportażowe można podzielić na trzy podstawowe grupy, pamiętając jednak, że skrajne wartości różni tylko 0,17 (Ww wynosi od 0,24 do 0,41), a odstępstwa od średniej (Ww = 0,31) w żadnym reportażu nie przekraczają 0,10.

Do pierwszej grupy należy zaliczyć teksty ze stosunkowo wysokim wskaźnikiem określeń werbalnych, kształtującym się powyżej 0,31 (Ww > 0,31), czyli *Japoński wachlarz* (Ww = 0,41), *Oko świata. Od Konstantynopola do Stambułu* (Ww = 0,38), *Dybuk. Opowieść o nieważności świata* (Ww = 0,37), *Dym się rozwiewa* (Ww = 0,37), *Czwarty pożar Teheranu* (Ww = 0,36), *Blondynka na Kubie. Na tropach prawdy i Ernesta Che Guevary* (Ww = 0,36), *Jadąc do Babadag* (Ww = 0,36). W tych tekstach na jeden czasownik przypada od 0,41 do 0,36 przysłówka, np.:

- [1] I może po prostu **bardzo** potrzebowałam dobrego znaku, ale przysięgłabym, że w oczach Chizuko czaiła się jeśli już nie sympatia, to z całą pewnością – żywa, błyskająca czarnymi ognikami źrenic – ciekawość. [Bator 2004: 27]
- [2] Abdulkarim jeździł jako kierowca tirów do Iraku, ale **potem** przestało się to opłacać. [Cegielski 2009: 50]
- [3] Wołodii **często** śniły się duchy. [Kopczyński, Sajewicz 2017: 20]
- [4] Atamanowi **często** zdarza się tłumaczyć ludziom, którzy **nigdy** nie wyjeżdżali poza Humań, że Europa nie wygląda tak, jak opowiadają ich rosyjscy krewni czerpiący wiedzę z rosyjskiej telewizji. [Kopczyński, Sajewicz 2017: 32]
- [5] Wtedy z kącika za półką z książkami, gdzie **zwykle** chowała się **potwornie** nieśmiała i cichutka Maria, wybuchał **nagle upiornie** dziki, zanoszący się **wysoko** śmiech czarownicy. [Milewski 2008: 54]
- [6] Jest jeszcze Arad, który **najpierw** akompaniował Szahramowi na tarze, instrumencie podobnym do gitary, a **potem** na dafie, bębnie przypominającym wielki tamburyn. [Kęskrawiec 2010: 6]
- [7] Młodzi Kubańczycy **szybko** proponują małżeństwa – pod warunkiem, że panna młoda posiada zagraniczny paszport. [Pawlikowska 2000: 16]
- [8] Miał koło sześćdziesiątki, był odpasiony i **pewnie** wspominał lepsze czasy, gdy panował porządek i żadna zagraniczna hołota nie włościła się samopas i nie piła w pociągach piwa ursus. [Stasiuk 2004: 31]

Przysłówki w podanych wypowiedzeniach występują stosunkowo często, pełniąc różne funkcje stylistyczne, wzbogacając tekst poprzez określanie stopnia cechy, dynamizowanie opisu czy też wyrażanie oceny. Mogą pełnić funkcję intensyfikującą, podkreślając siłę przekonania podmiotu mówiącego (np. *bardzo*, *potwornie*, *nagle*, *upiornie*, *wysoko*); organizacyjną, spajającą wypowiedź poprzez wskazanie na następstwo czasowe zdarzeń (np. *potem*, *najpierw*); kwalifikacyjną, określającą częstotliwość zdarzeń i podkreślającą różnicę doświadczeń bohatera oraz jego rozmówców (np. *zwykle*, *często*, *nigdy*); dynamizującą, nadającą tempo wypowiedzi, podkreślającą szybkość działania podmiotu (np. *szybko*); modalną, wyrażającą przypuszczenie, sugerującą subiektywność opisu (np. *pewnie*).

Druga grupa składa się z reportaży, w których wskaźnik określeń werbalnych ma przeciętną wartość dla współczesnego polskiego reportażu ($0,30 \leq Ww \leq 0,31$). Wokół wyliczonej średniej oscylują następujące powieści reportażowe: *Wędrowny zakład fotograficzny* ($Ww = 0,31$), *Dom nad rzeką Loes* ($Ww = 0,30$), *Izrael już nie frunie* ($Ww = 0,30$), *Raban. O kościele nie z tej ziemi* ($Ww = 0,30$), np.:

- [9] **Dopiero** wtedy zaczęła **trochę** mówić. [Pajczkowska 2019: 32]
- [10] Chińczycy **zawsze** wiedzą **wcześniej**, o minuty, czasem ułamki sekund **szybciej** wyczuwają zbliżające się niebezpieczeństwo, mają dodatkowy zmysł potrafiący zwężyć energię, która zmienia tłum w tłuszcę. [Janiszewski 2014: 39]
- [11] Muzułmanie **długo** będą dochodzić do poziomu chrześcijan. [Smoleński 2006: 16]
- [12] Marcelo Ciaramellę, też księdza w Opcji na rzecz Ubogich, który zapewniał mnie, że nie ma dla niego tematów tabu, a gdy się zdziwiłem, to **zaraz** przypomniał, z jak konserwatywnego przybywam kraju. [Wlekły 2019: 14]

W przytoczonych wypowiedzeniach przysłówki wpływają na ekspresję, subiektywność i rytm narracji, wzmacniając jej przekaz. Pełnią stylistyczne funkcje: temporalną, podkreślając moment rozpoczęcia działania, sugerując wcześniejszy brak aktywności (np. *dopiero*, *trochę*, *długo*); uogólniającą, wzmacniając obraz niezwykłej zdolności bohaterów do wyczuwania niebezpieczeństwa (np. *zawsze*, *wcześniej*, *szybciej*); dynamizującą, podkreślając natychmiastową reakcję bohatera, zwiększając tym samym tempo narracji (np. *zaraz*).

W trzeciej grupie znajdują się teksty reportażowe, których wskaźnik określeń werbalnych wynosi poniżej 0,30 ($Ww < 0,30$). Należy tutaj wyróżnić reportaże, takie jak: *Wielki przyptyw* ($Ww = 0,29$), *Ziarno i krew. Podróż śladami bliskowschodnich chrześcijan* ($Ww = 0,28$), *Dryland* ($Ww = 0,27$), *Zabójca z miasta moreli. Reportaże z Turcji* ($Ww = 0,26$), *Deutsche nasz. Reportaże berlińskie* ($Ww = 0,26$), *Abchazja* ($Ww = 0,25$), *Gottland* ($Ww = 0,24$), np.:

- [13] **Dobrze** mówił po włosku. [Mikołajewski 2015: 29].
- [14] **Wreszcie** zjawił się ktoś z ONZ, zobaczył, w jakich warunkach mieszkamy, i przeniesiono nas do klasztoru. [Rosiak 2015: 25]

- [15] Mówimy o wojnie, bo **trudno** udawać, że jej nie ma. [Piskała 2014: 206]
- [16] **Podobnie** jest z ludzką pamięcią. [Szablowski 2010: 21]
- [17] Tłumaczy, że prawo migracyjne **ciągle** się zmienia i być może za kilka lat oni sami albo ich dzieci będą mogli przyjechać legalnie. [Wanat 2018: 39]
- [18] **Rano** byłem nad jeziorem Rica, **potem** na granicy z Rosją. [Górecki 2013: 103]
- [19] A u nas to, co nie jest napisane, **właściwie** nie istnieje. [Szczygieł 2006: 105]
- [20] A Lida – wspominała koleżanka – od jakiegoś czasu zaczęła **źle** mówić po czesku. [Szczygieł 2006: 70]

W powyższych zdaniach przysłówki, podobnie jak w przypadku innych tekstów, wpływają na wyrazistość i emocjonalny ton narracji, pomagają w organizacji informacji i budowaniu subiektywnej perspektywy. Pełnią następujące funkcje: oceniającą, nadając wypowiedzi subiektywny charakter (np. *dobrze*, *źle*); wzmacniającą, podkreślając oczekiwanie na jakieś wydarzenie (np. *wreszcie*); modalną, wyrażając ocenę sytuacji (np. *trudno*, *właściwie*); intensyfikującą, podkreślając nieustanny charakter zmian w prawie migracyjnym (np. *ciągle*); porównawczą, wprowadzając analogię między różnymi zjawiskami, nadając wypowiedzi spójność logiczną (np. *podobnie*); organizacyjną, określając porządek czasowy wydarzeń w chronologii narracji (np. *rano*, *potem*).

Na podstawie przytoczonych przykładów należy zauważyć, że przysłówki w polskich współczesnych reportażach nie pełni wiodącej roli – pokrywa on bowiem wyłącznie 4,71% wszystkich leksemów [zob. Ostrowska 2023b: 30], a dodatkowo w funkcji określenia czasownika frekwencja leksemów przysłówkowych jest jeszcze niższa.

4. Wskaźnik określeń werbalnych na tle porównawczym

Czasownik jest najczęściej określany przez przysłówki w stylu reportażu prasowych ($Ww = 0,71$) oraz komentarzy prasowych (0,63), a najrzadziej w języku używanym w biurze, prozie artystycznej i przeciętnie w polszczyźnie pisanej (po 0,30; tabela 2). Oznacza to, że na jeden czasownik przypada w badanych tekstach od 0,30 do 0,71 przysłówka. Tę relację można odwrócić (podzielić liczbę czasowników przez liczbę przysłówków) i skonstatować, że na przykład we współczesnych reportażach książkowych na jeden przysłówek przypada 3,1 czasownika ($Ww = 0,31$). Jest to wartość bardzo niska, która wskazuje,

że przysłówki w reportażach książkowych nie stanowi frekwencyjnie aż tak istotnego składnika grupy werbalnej. Zupełnie inaczej jest w reportażach prasowych ($Ww = 0,71$), co wskazuje na to, że w reportażach krótszych (publikowanych w prasie) istnieje większa konieczność doprecyzowania semantycznej zawartości czasownika. W reportażach dłuższych (książkowych) można to zrobić za pomocą dodatkowych wypowiedzeń, rozbudowujących cały tekst.

Znacznie większą frekwencję przysłówków w stosunku do czasowników można zaobserwować w stylu naukowym (w tekstach językoznawczych 0,59, pedagogicznych 0,58, literaturoznawczych 0,51, w pracach historycznych 0,47, najmniej zaś w tekstach naukowo-technicznych – 0,41). Są to wartości wyższe od przeciętnej dla wszystkich tekstów ($Ww = 0,44$), które pokazują, że w stylu naukowym średnio na jeden czasownik przypada pół przysłówka (dokładnie 0,51). Wynika to z faktu, że w stylu naukowym istnieje większa potrzeba nazywania właściwości czynności, stanów, procesów, co sprawia, iż przysłówki jest silniej „przyciągany” przez czasownik, stanowiąc istotny składnik grupy werbalnej.

Tabela 2. Wartość wskaźnika określeń werbalnych słownictwa reportażu książkowego na tle porównawczym różnych typów tekstów

Lp.	Typ tekstu	Wskaźnik określeń werbalnych (Ww)
1.	reportaże prasowe	0,71
2.	komentarze prasowe	0,63
3.	prace z zakresu językoznawstwa	0,59
4.	język młodzieży licealnej	0,58
5.	prace z zakresu pedagogiki	0,58
6.	prace z zakresu literaturoznawstwa	0,51
7.	język dyskusji naukowych	0,48
8.	prace z zakresu historii	0,47
9.	język narad	0,46
10.	język rozmów telefonicznych	0,43
11.	język audycji radiowych i telewizyjnych	0,41
12.	prace naukowo-techniczne	0,41
13.	wiadomości prasowe	0,41

Tabela 2. Wartość wskaźnika określeń werbalnych słownictwa reportażu książkowego na tle porównawczym różnych typów tekstów – cd.

Lp.	Typ tekstu	Wskaźnik określeń werbalnych (Ww)
14.	język w środowisku szkolnym (dialogi nauczyciel – uczeń)	0,40
15.	rozmowy potoczne	0,39
16.	dramat	0,38
17.	język dzieci	0,37
18.	dialogi studenckie	0,36
19.	prace popularnonaukowe	0,35
20.	prace publicystyczne	0,33
21.	współczesny polski reportaż	0,31
22.	język biurowy	0,30
23.	polszczyzna pisana	0,30
24.	proza artystyczna	0,30
Średnia		0,44

Teksty można podzielić na trzy grupy: z wysoką wartością wskaźnika ($WW > 0,44$), średnią ($0,44 \leq Ww \leq 0,35$), niską ($WW < 0,35$).

Pierwsza grupa (powyżej średniej 0,44) charakteryzuje się tekstami reportaży, komentarzy prasowych, które cechują się wysokim nasyceniem czasownikami, co sugeruje dynamiczny, narracyjny styl oraz silne zaangażowanie nadawcy. W reportażach dziennikarskich często występują bezpośrednie relacje z wydarzeń, opisy działań i rozmowy, co podnosi ich werbalność. W pracach językoznawczych, pedagogicznych i literaturoznawczych wysoki wskaźnik określeń werbalnych wynika z analizy procesów, działań i metod badawczych, co wskazuje na ich opisowy charakter.

W drugiej grupie tekstów (średnie wartości wskaźnika pomiędzy 0,44 a 0,35) wyróżniają się: język dyskusji naukowych, narad, rozmów telefonicznych. Średnia wartość tych tekstów wskazuje na równowagę między określeniami werbalnymi a innymi częściami mowy, co jest typowe dla komunikacji formalnej, w której istotne są zarówno działania, jak i rzeczowe informacje. Język w środowisku szkolnym wskazuje na umiarkowaną obecność czasowników, co może wynikać z częstego stosowania pytań, poleceń oraz interakcyjnego

charakteru wypowiedzi. Wskaźniki dla dramatu i rozmów potocznych sugerują zaś, że język dialogów scenicznych oraz codziennej rozmowy opiera się na dynamicznych interakcjach.

Na ostatnią grupę tekstów ze wskaźnikiem poniżej 0,35 składają się: język biurowy, polszczyzna pisana oraz proza artystyczna. Sugerują one bardziej rzeczowy i opisowy charakter; większą rolę odgrywają rzeczowniki i przymiotniki niż czasowniki. Dodatkowo można tutaj wyróżnić prace popularnonaukowe i publicystyczne, w których przeważa analizowanie i objaśnianie zagadnień prowadzące do ograniczenia dynamiki czasowników na korzyść rzeczowników abstrakcyjnych. Co ważne, w tej grupie znajduje się także współczesny reportaż (0,31), którego wskaźnik określeń werbalnych jest znacznie niższy niż w reportażach prasowych (0,71). Znaczna różnica sugeruje ewolucję stylu: współczesny reportaż może być bardziej refleksyjny, opisowy, mniej dynamiczny niż klasyczne reportaże prasowe.

5. Wnioski

Podsumowując rozważania zawarte w niniejszym artykule, należy zwrócić uwagę na następujące kwestie. Po pierwsze, wskaźnik określeń werbalnych stanowi narzędzie pomocnicze do stylistycznej charakterystyki tekstów; dla współczesnego polskiego reportażu nie jest najważniejszym wskaźnikiem ilościowym – znacznie donioślejsze są wskaźniki nominalności i epitetyzacji, za pośrednictwem których można wnioskować o rozwijaniu relacji dynamicznych czy statycznych w określonych reportażach – jednak nie należy go pomijać.

Po drugie, współczesne reportaże książkowe są silnie znominalizowane: rzeczowniki pokrywają w nich aż 50,12%, czasowniki – 25,25%, przymiotniki 10,71%, liczebniki 5,20%, przysłówki 4,71%, a zaimki – 4,01% [zob. Ostrowska 2023b: 30]. Oznacza to, że rola przysłówka nie jest pierwszoplanowa, niemniej pozwala na określenie zależności zachodzących pomiędzy tą częścią mowy a czasownikiem.

Po trzecie, współczesne polskie reportaże książkowe pod względem analizowanej cechy frekwencyjnej (średnia wartość $Ww = 0,31$) należą do tekstów zawierających mało przysłówków w stosunku do czasowników i klasyfikują się na podobnym poziomie co pisany język czeski ($Ww = 0,33$) czy rosyjski ($Ww = 0,28$). Z drugiej strony jednak niewiele odbiegają od średniej wyznaczonej dla wszystkich 24 badanych typów tekstów ($Ww = 0,44$). Różnica wynosi tylko 0,13 i nie jest frekwencyjnie znacząca.

Po czwarte, przysówek w reportażach występuje jako określenie czasownika, częstotliwości, szybkości, intensywności występowania jakiegoś zdarzenia, pełni stylistyczne funkcje: oceniającą, wzmacniającą, modalną, intensyfikującą, porównawczą, organizacyjną, temporalną, uogólniającą, dynamizującą oraz kwalifikacyjną [por. Ostrowska 2023a].

Po piąte, na tle porównawczym różnych tekstów można zauważyć, że teksty dynamiczne i narracyjne (np. reportaże i komentarze prasowe) mają wysoki wskaźnik określeń werbalnych, co sugeruje aktywny, angażujący styl. Teksty formalne (np. biurowe) mają niższy wskaźnik, co świadczy o bardziej rzeczowym, analitycznym charakterze. Natomiast teksty dialogowe i potoczne balansują między dynamiką a opisowością, zależnie od funkcji komunikacyjnej.

Bibliografia

Źródła

- Bator Joanna (2004), *Japoński wachlarz*, Warszawa.
- Cegielski Max (2009), *Oko świata. Od Konstantynopola do Stambułu*, Warszawa.
- Górecki Wojciech (2013), *Abchazja*, Wołowiec.
- Janiszewski Mateusz (2014), *Dom nad rzeką Loes*, Wołowiec.
- Kęskrawiec Marek (2010), *Czwarty pożar Teheranu*, Warszawa.
- Kopczyński Krzysztof, Sajewicz Anna (2017), *Dybuk. Opowieść o nieważności świata*, Warszawa.
- Mikołajewski Jarosław (2015), *Wielki przyływ*, Warszawa.
- Milewski Jacek (2008), *Dym się rozwiewa*, Poznań.
- Pajczkowska Anna (2019), *Wędrowny zakład fotograficzny*, Wołowiec.
- Pawlikowska Beata (2006), *Blondynka na Kubie. Na tropach prawdy i Ernesta Che Guevary*, Warszawa.
- Piskała Konrad (2014), *Dryland*, Warszawa.
- Rosiak Dariusz (2015), *Ziarno i krew. Podróż śladami bliskowschodnich chrześcijan*, Wołowiec.
- Smoleński Paweł (2006), *Izrael już nie frunie*, Wołowiec.
- Stasiuk Andrzej (2004), *Jadąc do Babadag*, Wołowiec.
- Szablowski Witold (2010), *Zabójca z miasta moreli. Reportaże z Turcji*, Wołowiec.
- Szczygieł Mariusz (2006), *Gottland*, Wołowiec.
- Wanat Ewa (2018), *Deutsche nasz. Reportaże berlińskie*, Warszawa.
- Wlekły Mirosław (2019), *Raban. O kościele nie z tej ziemi*, Warszawa.

Literatura

- Kamińska-Szmaj Irena (1988), *Części mowy w słowniku i tekście pięciu stylów funkcjonalnych polszczyzny pisanej (na materiale słownika frekwencyjnego)*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”, t. 41, s. 127–136.

- Kamińska-Szmaj Irena (1990), *Różnice leksykalne między stylami funkcjonalnymi polszczyzny pisanej. Analiza statystyczna na materiale słownika frekwencyjnego*, Wrocław.
- Maryl Maciej, Piasecki Maciej, Walkowiak Tomasz, *Literacki Eksplorator Maszynowy, CLARIN-PL*, <https://ws.clarin-pl.eu/> [dostęp 1 lipca 2024].
- Ostrowska Katarzyna (2023a), *Reportaż książkowy w świetle językoznawstwa statystycznego. Składnia, styl, gatunek*, Kielce.
- Ostrowska Katarzyna (2023b), *Słownictwo wybranych polskich reportaży książkowych (2004–2018)*, t. 1: *Listy frekwencyjne*, Kielce.
- Pisarek Walery (1972), *Frekwencja wyrazów w prasie. Wiadomości – komentarze – reportaże*, Kraków.
- Rachwałowa Maria (1986), *Słownictwo tekstów naukowych*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź.
- Wierzbicka Anna (1962), *Hipotaksa i konstrukcje nominalne w rozwoju polszczyzny*, „Pamiętnik Literacki”, t. 53, z. 1, s. 132–151.
- Wolny-Zmorzyński Kazimierz (2008), *Reportaż*, w: *Dziennikarstwo i świat mediów. Nowa edycja*, red. Zbigniew Bauer, Edward Chudziński, wyd. 4, Kraków, s. 321–332.
- Worsowicz Monika (2004), *Między literaturą a dziennikarstwem – reportaże podróżnicze Ferdynanda Goetla*, w: *Reportaż w dwudziestoleciu międzywojennym*, red. Krzysztof Stępnik, Magdalena Piechota, Lublin, s. 137–148.
- Zarębina Maria (1985), *Próba statystycznej analizy słownictwa polszczyzny mówionej (synteza danych liczbowych)*, Wrocław.
- Żyrek-Horodyska Edyta (2019), *Kartografowie codzienności. O przestrzeni (w) reportażu*, Kraków.

dr Katarzyna Ostrowska – Instytut Literaturoznawstwa i Językoznawstwa, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach; zainteresowania badawcze: składnia, styl i słownictwo współczesnego polskiego reportażu książkowego.

prof. dr hab. Marek Ruszkowski – Instytut Literaturoznawstwa i Językoznawstwa, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach; zainteresowania badawcze: składnia prozy Witolda Gombrowicza, teoretyczne i praktyczne zagadnienia językoznawstwa normatywnego, tendencje syntaktyczne w polskiej prozie artystycznej dwudziestolecia międzywojennego, styl prozy polskiej XX wieku, kategorie pośrednie w składni polskiej, statystyka w badaniach stylistyczno-składniowych, wariantywność współczesnej polszczyzny, nazwy miejscowości województwa świętokrzyskiego.